

А ОД РОДИТЕЉА... МИРАЗ

Изложбени пројекат *А од родитеља... мираз*, ауторке Весне Душковић, музејске саветнице у Етнографском музеју, реализован је као један од врхунаца програмских делатности током 2019. године. Поставка изложбе отворена је на дан 20. септембар, и на тај начин укључена у циклус прослављања Дана Етнографског музеја. Изложено је преко стотину предмета из неколико збирки музеја – сви набављени у распону од једног века, а у фокусу ауторке нашла се друштвено-обичајна институција *мираза*, *својине*, *спреме*, *дара*, тачније – посебне женске имовине добијане склапањем брака. Експозицију преваходно сачињавају предмети на основу којих је репрезентована култура одевања, украшавања и становања. Између осталог, непосредно или посредно, они указују на облик и садржај у циклусима свадбених обичаја током последњих сто година. Циљ целокупног пројекта био је, како већ сажетак изложбе и каталога на сајту Етнографског музеја назначавача – да мало детаљније објасни појмове *мираз*, *својина*, *спрема* и *дар*, илуструјући их пописима и примерима из архива, часописа, литературе, и свакако музејским предметима. Изложбена поставка била је доступна дуже од шестомесечног циклуса излагања, постављена у некадашњем простору средишње етажне трентне сталне поставке, и праћена обимним каталогом.

Организација експографског простора, обим и квалитет експоната, те пратећи каталог, аргументују изванредан труд и постигнућа ауторке у систематизовању изложеног материјала. По правилима етнографске музеологије ауторка је пошла од свечаног обрасца изложбене невестинске одеће, потом је – преко козметичког прибора и поклона, *дарова* на сам дан венчања – стигла до сржи концепције – културних добара која су музеализована као елементи посебне женске имовине, *мираза*. Такав приступ омогућио је да изложба још једном потцрта значајне циљеве и резултате основне делатности, а то су већ сама музеализација и заштита етнографских културних добара. Управо стога, услед чињенице да је *мираз* репрезентован махом предметима из домена културе одевања, украшавања и становања, неизоставно треба уважити чињеницу како је било изузетно деликатно говорити језиком већ стандардизоване музејске експозиције о музеолошком сусрету културног контекста неопипљивог, тачније, традиционалног система друштвених односа, из којег је проистекао обичајно-правно-економски аспект функционисања патријархалног брака и брачних односа, с опипљивим, конкретним музеализованим доказима о постојању *мираза*. С обзиром на то да је, рецимо, текстил одавно утемељен у дискурс циљних група посетилаца о томе шта етнографска музеологија репрезентује из традиционалних заједница,

било је потребно комуницирати додатним подстицајима на основу којих су мотив и пажња посетилаца усмеравани ка институцији мираза као личне својине. Значај изложбене поруке утолико је већи када се зна да је, поготово за женске чланове, власништво над новцем представљало битно мањи удео облика својине заступљених у традиционалним заједницама. У прилог томе треба нагласити како су предмети из девојачке спреме, потоње личне својине у браку, у највећој мери представљали резултат вештина будуће невесте у изради текстилног покућства и одевних предмета. Повратком у савремено окружење уочава се како је њихово својство елемената мираза било један од критеријума на основу којих су, овај пут као музеалије, укључени у широки етнографски контекст наслеђа културе одевања и становања.

Домети и резултати изложбене делатности у оквирима музејске свакодневице неминовно су условљени унутрашњим, као и спољашњим музејским окружењем. Успостављене релације, на основу којих свака посебна експозиција оставља комуникациони траг у оквиру целине, у случају *A од родитеља...* *мираз* означене су изазовима сусрета неопипљивог система обичајних друштвених односа са стандардизованим излагањем у тематици и реализацији. Интерактивне релације између неопипљивог система друштвених односа и разноврсних институција које из њих произилазе постављене су у оквиру неписаног правила музејских стручњака да се култура репрезентује превасходно музејским предметима, а потом илустративним материјалом: архивалијама и другим сведочанствима с материјалним својствима. Сведочанства, међутим, у савременој музејској делатности превасходно су схваћена и тумачена као извори информација. Путем одговарајућих комуникационих канала она тек постају претпоставка – на основу вољних, осећајних и спознајних мотива и подстицаја, за настанак пуног доживљаја репрезентоване теме или студије. У пројекту Весне Душковић медијатор између извора информација и циљних група постао је исцрпан каталог. Правци комуникације између музејске поставке и свеобухватне улоге и значаја институције мираза одређени су свеобухватним опсервацијама о вертикалном, историјском контексту, те хоризонталном у различитим друштвеним заједницама – већинској српској и мањинским, како у етничком, тако и у професионалном. Тиражи стручних публикација у сваком случају не покривају мотиве за осећајно учешће и спознајне потребе свих чланова циљних група. Стога је опсежна уводна легенда у којој су сажети и посетиоцима предочени одређени делови каталога била својеврсна кључна алатка којом су непосредно стваране претпоставке за мотивацију и вољно учешће у настанку ставова о експографији и стручном садржају изложбе. Комуникационо и просторно ближа изложеном материјалу од каталога, легенда је остварила двојаку улогу: обиљем информација припремила је посетиоце за интегрални визуелни наратив поставке, а с друге стране, самим тим што није било других наративних легенди, омогућила је да експонати, у одређеном дискурсу, заиста буду изложени као што су некада бивале невестинске спреме. Централним представљањем *собе* – намештаја, текстилног покућства и

одеће, потом одељцима где су били изложени други елементи и целине ми-раза, посетилац је добио прилику да (пр)оживи значај материјалног статуса невесте (и породице из које она долази), који није био мање битан од њеног карактера, морала, привредних вештина и другог умећа којим је требало да допринесе новом домаћинству.

Сагледавајући домете пројекта *Мираз* у својству савременог репрезента стандардизоване етнографске музеологије не треба занемарити чињеницу да је он у основи прилагођен циљним групама код којих је, рекао бих, приступ својеврсним метаподацима о изложеном био далеко једноставнији. У протеклим деценијама и другачијем друштвено-културном окружењу спознаја и доживљај појединих елемената, или традиционалне културе у целини, били су обимнији и квалитетнији за целокупну заједницу, а не само циљне групе посетилаца. На тај начин изложбена поставка, која као своје комуникационе алате користи спрегу између изложених културних добара, илустративног материјала, стручних легенди и каталога, оставила је простор за комуникационе „цепове” у које су млађе генерације могле да сместе обиље података из других извора: Гугл, Википедија, интернет заједница у целини. Могуће је да вољно-спознајно-осећајна спрега произашла из таквог доживљаја изложбе није у потпуности означила задатке и циљеве ауторке, а све могућности за комуникацију с посетиоцима у стандардном кључу показале су се искључиво као предлог за бриколирање код савремених младих и страних посетилаца. На основу свега тога, сусрет добро организованог стандардног експонирања материјала и нових изазова какви су пред кустосима говори у прилог томе како је потребно стално преиспитивање канала који омогућавају да културна сведочанства (музејски предмети, архивалије и друго) постану квалитетни медијуми путем којих се што дубље сагледава њихово некадашње живо окружење. Све претпоставке које су садржане у примарном културном контексту тек непрекидним усавршавањем музејских алата постају извори информација на основу којих је могућа данашња музејска репрезентација бројних, за етнографску музеологију махом минулих културних феномена. Како савремена делатност у најширим оквирима очувања и заштите наслеђа подразумева све већу доступност технолошких алата за проширивање броја и квалитета канала на основу којих посетиоци могу да доживе музејске предмете у својству комуникационих медијума, управо је сусрет неопипљивог и материјализованог добра основа на којој се могу градити следећи нивои излагања стручних погледа и ставова о етнографском наслеђу.

Напослетку, назначивши већ да ниједан музејски пројекат не може бити, и не треба да буде издвојен од ширег окружења, у малом екскурсу излагања сматрам како треба рећи нешто и о улози и значају *Мираза* у просторној позицији на (некада) средњој од три етажне актуелне сталне поставке Етнографског музеја према осталим двома. На мезанину се, по измештању дела сталне поставке, већ годинама организују повремене изложбе различитих структура и тематике. Почев од зубуна из колекција музеја, преко тематике

преживљавања у Првом светском рату „из угла тзв. малог, обичног човека”, до обичајне институције карневала, колекције дечјих играчака или дискурса о наслеђу једне грађанске породице из Осијека. У сусрет разматрањима о новој сталној поставци, ово већ на први поглед указује на то да је вишегодишња изложбена политика Етнографског музеја у флукутирајућем односу према изазовима да се одрже релације повремених пројеката према тренутној сталној поставци *Народна култура Срба у 19. и 20. веку*. Друштвена институција мираза, у оквиру које су на нивоу наратива и изложбених порука посетиоцима репрезентовани елементи културе одевања, украшавања и становања, стога је у повезници с идејним концептом сталне поставке и, с друге стране, чињеницом да је средишња етажа с годинама измештенем поставком о својеврсној културној институцији ткања постала реконцептуализовани простор за широке тематске опсервације. Уколико комуникационе претпоставке, могућности и досега *Мираза* поставимо у још шире оквиру, уочава се да је идејни мотив свечаног обрасца народне културе одевања с прве етаже целуларно разрађиван у тематици колекције зубуна, а потом како је институцијом карневала у годишњем обичајном циклусу креативно обогаћена трећа етажа с ентеријерима у оквиру којих су репрезентоване прославе крсног имена, Божића и сточарских ритуала на Ђурђевдан. На другој страни су музеолошки широко схваћене повезнице о страдањима и преживљавању у Првом светском рату и о култури детињства у светлу експонирања колекције дечјих играчака. У асоцијативном низу према народној култури још даље одлази поставка с материјализованим сведочанствима о животу једне грађанске породице, а потом и друге, које су контекстом, тематиком или временским распоном који репрезентују специфично повезане с народном културом.

Марко Стојановић
Етнографски музеј у Београду

Поставка:

